

Julio Cortázar
62
Model de asamblare

Serie de autor

Julio Cortázar

62

Model de asamblare

Traducere din limba spaniolă
de Marin Mălaicu-Hondrari

Redactor: Dragoș Dodu
Tehnoredactor: Cristian Vlad
DTP copertă: Alexandru Daș
Ilustrație copertă: Mircea Pop

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CORTÁZAR JULIO

62: Model de asamblare/ Julio Cortázar ;
trad. de Marin Mălaicu-Hondrari. - București : Art, 2016

ISBN 978-606-710-422-6

I. Mălaicu-Hondrari, Marin (trad.)

821.134.2(82)-31=135.1

Julio Cortázar

62: Modelo para armar

Copyright © Julio Cortázar, 1968

© Editura Art, 2016, pentru prezenta ediție

Nu puțini cititori vor descoperi în carte mai multe încălcări ale convenției literare. Pentru a da doar câteva exemple, personajele argentiniene trec de la o formă de adresare la alta (*vos / tu*) ori de câte ori au chef; un londonez care ia primele lui lecții de franceză începe să o vorbească cu o ușurință uluitoare (cu atât mai rău, în versiune spaniolă), imediat ce a traversat Canalul Mânecii; geografia, ordinea stațiilor de metrou, libertatea, psihologia, păpușile și timpul nu mai sunt, evident, ce au fost pe vremea frumoasei Cynara.

Celor care vor fi surprinși, le pot spune că din zona în care această poveste are loc, transgresarea încetează de a mai fi văzută ca atare; prefixul se alătură altor câteva care se învârt în jurul rădăcinii *gresiune*: agresiune, regresiune și progresiune, fiind direct legate de intențiile schițate într-o zi în pasajele finale ale capitolului 62 din *Şotron*, care dă titlul acestei cărți, și poate că acele intenții chiar se materializează pe parcursul ei.

Subtitlul *Model de asamblare* poate da impresia că diferitele părți ale poveștii, separate prin spații goale, pot fi permutabile. Dacă unele sunt, ansamblul la care ne referim este de o altă natură, simțită deja la nivelul

scriiturii, acolo unde recurențele și deplasările încearcă să se elibereze de orice fixare cauzală, dar mai ales la nivelul sensului unde deschiderea către arta combinatorie e mai stăruitoare și mai obligatorie. Opțiunea cititorului, asamblarea într-un stil personal a elementelor poveștii, va da fiecăruia cartea pe care a ales să o citească.

„Aș vrea un castel însângerat“, zisese clientul gras.

De ce am intrat în restaurantul Polidor? De ce, dacă tot m-am apucat să pun astfel de întrebări, am cumpărat o carte pe care, probabil, nu o voi citi? (*Probabil* nu e altceva decât o tinichea, pentru că nu doar o dată mi se întâmplase să cumpăr cărți având certitudinea subînțeleasă că se vor pierde pentru totdeauna în bibliotecă, dar cu toate astea le cumpărasem; secretul era de ce le cumpăram, care erau motivele acestei posesiuni inutile). Și urmând lanțul întrebărilor: De ce, după ce am intrat în restaurantul Polidor, m-am așezat la masa din capăt, în fața mării oglinzi care copia iluzoriu searbăda dezolare a localului? Și încă o verigă de adăugat: De ce am comandat o sticlă de Sylvaner?

(Însă asta să rămână pe mai târziu; sticla de Sylvaner poate era doar una dintre falsele rezonanțe dintr-o posibilă armonie, dacă nu cumva armonia era

alta și ar fi conținut sticla de Sylvaner și pe contesă, și cartea, și ceea ce comandase clientul gras).

Je voudrais un château saignant, zisese clientul gras. Potrivit oglinzii, clientul stătea la a doua masă, cu spatele la cea ocupată de Juan, astfel că imaginea și vocea lui au avut de străbătut itinerarii opuse și convergente până când să coincidă cu atenția lui Juan, atrasă brusc. (La fel și cartea din vitrina de pe bulevardul Saint-Germain: coperta albă de la NRF i-a sărit în față, îl întâmpinase pe Juan, așa cum mai devreme îl întâmpinase imaginea lui Hélène, iar acum fraza clientului cel gras comandând un castel însângerat; la fel și gestul său de a se așeza cuminte la o masă absurdă din restaurantul Polidor, cu spatele la toată lumea.)

Bineînțeles că Juan trebuia să fie singurul din restaurant pentru care comanda clientului gras avea un al doilea înțeles; în mod automat și ironic, ca oricare interpret adevărat obișnuit să rezolve pe loc orice problemă de traducere, în această luptă cu timpul și cu tăcerea care se dă într-o cabină de conferințe, trișase, dacă de trișare o fi vorba în acceptarea (ironică, automată) a faptului că *saignant* și *sanglant* ar echivala și că clientul gras ceruse un castel însângerat, și în orice caz trișase fără să-și dea nici o clipă seama că mutarea sensului frazei va coagula dintr-o dată alte lucruri deja trecute sau prezente

din noaptea aceea, cartea sau contesa, imaginea lui Hélène, acceptarea de a se așeza cu spatele la o masă din capătul restaurantului Polidor. (Comandase deja sticla de Sylvaner și băuse prima înghițitură din vinul rece ca gheața în momentul în care imaginea din oglindă a clientului gras și vocea lui ajungând la el din spate deveniră ceva pe care Juan nu știa cum să-l numească, pentru că fiecare lanț sau coagulare nu era altceva decât o încercare de situare la nivelul limbajului a ceva ce părea o contradicție instantanee, ceva ce prindea formă și dispărea simultan, ceea ce nu mai încăpea în limbajul articulat al nimănui, nici măcar în cel al unui interpret versat precum Juan.)

Oricum, faptele nu trebuiau complicate. Clientul gras comandase un castel însângerat, vocea lui chemase alte lucruri, mai ales cartea și contesa, ceva mai puțin imaginea lui Hélène (poate tocmai pentru că era cea mai apropiată, nu cea mai familiară, dar cea mai apropiată vieții de zi cu zi, în vreme ce cartea era o noutate, iar contesa o amintire, o amintire ciudată, pentru că, până la urmă, nu era vorba de contesă, ci de Frau Marta și de ceea ce se petrecuse la Viena, în Hotelul „Regele Ungariei“, deși, în ultimă instanță, totul ținea de contesă și de imaginea ei dominantă, la fel de limpede ca și cartea sau fraza clientului gras, ori aroma vinului Sylvaner).

„Trebuie să recunosc că sunt un geniu când vine vorba de a sărbători Crăciunul“, se gândi Juan, la

al doilea pahar de vin și așteptând să i se aducă *hors-d'œuvre*^{*}. Cumva, ușa de acces către ceea ce tocmai i se întâmplase era ușa restaurantului Polidor, faptul că s-a hotărât, brusc și știind că e o neghiobie, să împingă ușa aceea și să cineze în localul dezolant. De ce am intrat în restaurantul Polidor, de ce am cumpărat cartea, am deschis-o la întâmplare și, tot la întâmplare, am citit o frază cu o clipă înainte de a-l auzi pe clientul gras cerând un biftec în sânge? Imediat ce voi încerca o analiză, voi arunca totul în obișnuitul coș de prânz reticular, falsificând ca descreieratul. Cel mult, pot să repet în termeni mentali ceea ce s-a întâmplat în altă parte, încercând să disting între ceea ce făcea parte din acel conglomerat spontan de sine stătător și ceea ce i s-a adăugat prin asociații parazitare.

Dar, *în esență*, știi că totul e fals, că deja mă aflu departe de ceea ce tocmai mi s-a întâmplat și care, ca de atâtea ori, ajunge să fie o zadarnică nevoie de a înțelege, poate neținând cont de chemarea sau de semnul obscur al lucrului în sine, neliniștea în care mă lasă, instantaneea dovadă a altei ordini unde dau buzna amintiri, energii și semne care formează o coeziune meteorică ce dispare în aceeași clipă în care mă nivelează și mă smulge din mine însumi. Acum, din toate astea nu mi-a mai rămas decât curiozitatea,

* „Aperitiv“, în fr. în orig., n. red.

vechea particularitate umană: să descifrez. Și partea cealaltă, emoția puternică din coșul pieptului, vaga certitudine că de acolo, și nu din simplificarea dialectică, începe și continuă un drum.

Sigur că nu-i destul, până la urmă tot trebuie să gândești și așa începe analiza, distincția între ceea ce cu adevărat face parte din acea clipă nesupusă timpului și ceea ce îi adaugă asociațiile ca s-o atragă, ca să-ți aparțină cât mai mult, ca s-o așeze cât mai mult de partea asta. Dar și mai rău va fi când vei încerca să le povestești altora, mereu vine un moment când trebuie să încerci să-i povestești unui prieten, să zicem lui Polanco sau lui Calac, sau tuturor, deodată, la o masă în Cluny, sperând poate, fără să crezi nici tu cu adevărat, că dacă le vei povesti se va dezlănțui din nou acea coagulare, că lucrurile vor căpăta în sfârșit un sens. Vor sta acolo, ascultându-te, și va fi și Hélène, îți vor pune întrebări, vrând să te ajute să-ți amintești, ca și cum amintirea ar fi bună la ceva în absența celeilalte forțe care în restaurantul Polidor a reușit să-i anuleze condiția de lucru trecut, să o facă să fie vie și amenințătoare, amintire scăpată din funia timpului pentru a fi, chiar în clipa când dispărea din nou, o formă de viață diferită, un prezent, dar în altă dimensiune, o forță acționând din alt unghi de tragere. Și fără cuvinte, pentru că nu se poate gândi o asemenea forță capabilă să facă instantaneu, din cioburi de amintiri, din imagini izolate și anodine,

un monolit amețitor, o constelație vie anihilată în aceeași clipă în care se arată, o contradicție care părea să expună și totodată să nege ceea ce Juan, la al doilea pahar de Sylvaner, are să le povestească mai apoi lui Calac, lui Tell, lui Hélène, când îi va întâlni la masa din Cluny, și pentru că acum i-ar fi prins bine să poată să se agațe de ceva cât de cât, de parcă însăși încercarea de a fixa această amintire nu ar demonstra că deja e inutil, că nu face altceva decât să arunce pale de umbră peste întuneric.

„Da“, se gândi Juan oftând și oftatul însemna acceptarea clară că toate astea veneau din cealaltă parte, îi apăseau diafragma, plămânii care aveau nevoie de tot mai mult aer. Da, numai că trebuiau gândite, pentru că, până la urmă, era vorba de el și de gândirea lui, nu putea să rămână în acel oftat, într-o contracție a plexului, în teama surdă a întrezăririi. Gândurile erau inutile, ca încercarea disperată de a-ți aminti un vis din care la trezire ai doar niște fâșii dezlănate; a gândi însemna poate să distrugi pânza încă suspendată în ceva ca reversul senzației, latența ei poate repetabilă. Să închizi ochii, să te abandonezi, să plutești într-o disponibilitate totală, într-o așteptare favorabilă. Degeaba, mereu a fost degeaba; zone cimeriene din care revenea mai sărac, mai îndepărtat de sine însuși. Dar să gândească precum un vânător îl ajuta măcar să revină de partea

aceasta, de aceea când clientul gras a cerut un castel însângerat dintr-o dată au apărut contesa, motivul pentru care el stătea așezat dinaintea oglinzii în restaurantul Polidor, cartea cumpărată de pe bulevardul Saint-Germain și deschisă la o pagină oarecare, coagularea meteorică (și Hélène, bineînțeles) într-o concreștere dezmințită instantaneu de voința ei de neînțeles de a se nega în însăși afirmarea ei, de a se dizolva chiar când se încheaga, retrăgându-se după ce a rănit de moarte, după ce a insinuat că nu era nimic important, un simplu joc asociativ, o oglindă, o amintire, o altă amintire, capricii neînsemnate ale imaginației indolente. „Dar nu te las eu să pleci așa“, se gândi Juan, „nu se poate să mi se întâmple iarăși să fiu centrul a ceva ce vine din cealaltă parte și totodată să mă văd expulzat din chiar ce am eu mai al meu. Nu te mai las să scapi așa ușor, trebuie să mă aleg și eu cu ceva, un micuț basilisc, oricare dintre imaginile despre care acum nu mai știu dacă făceau parte sau nu din acea explozie silențioasă...“ Și nu se putea abține să nu zâmbească în timp ce asista, martor malițios, la un gând care deja îi întindea cârligul sub forma micuțului basilisc, o asociație întru totul de înțeles, pentru că venea de la *Basilisken Haus** din Viena, unde contesa...Toată urmarea îl invadea fără să întâmpine rezistență, ba chiar era atât de simplu

* „Casa basiliscului“, în germ. în orig., n. red.

să se bazeze pe golul din centru, acela care fusese o plenitudine instantanee, arătare negată și ascunsă totodată, la care se adaugă acum un confortabil sistem de imagini analoage ce se conectează cu golul din centru prin intermediul unor motive istorice sau sentimentale. Să se gândească la basilisc însemna să se gândească simultan la Hélène și la contesă, iar contesa îl făcea să se gândească la Frau Marta, la un țipăt, căci servitoarele contesei trebuie să țipau în subteranele din Blutgasse, și contesei trebuie să-i fi plăcut să țipau, dacă nu ar fi țipat atunci sângelei i-ar fi lipsit aroma de heliotrop și mlaștină.

Turnându-și încă un pahar de Sylvaner, Juan și-a ridicat privirea până la oglindă. Clientul gras despăturise *France-Soir* și titlurile cât pagina sugerau falsul alfabet rus al oglinzilor. Concentrându-se, reuși să descifreze câteva cuvinte, mânat de o vagă așteptare ca astfel, prin acea falsă concentrare, care era totodată și voință de distragere a atenției, încercare de a repeta golul inițial din care alunecase steaua cu colțuri imprecise, concentrându-se la orice tâmpenie, precum aceea de a descifra în oglindă titlurile din *France-Soir*, sustrăgându-se în același timp de la ceea ce conta cu adevărat, poate că va răsați intactă constelația, din aura încă prezentă, va prinde viață într-o zonă situată dincolo sau dincoace de limbaj sau de imagini, își va întinde ițele transparente, urma fină a unui chip care ar fi totodată o

broșă cu un mic basilisc care ar fi totodată o păpușă ruptă într-un dulap care ar fi o lamentare disperată și o piață străbătută de nenumărate tramvaie și Frau Marta la marginea unui ponton. Poate că acum, cu ochii întredeschiși, va reuși să înlocuiască imaginea din oglindă, teritoriu mijlocitor între simulacrul restaurantului Polidor și simulacrul încă vibrând de ecoul propriei disoluții; poate că acum ar putea să treacă de la alfabetul rus din oglindă la un alt limbaj ivit la limita percepției, pasăre prinsă și înnebunită să evadeze, lovind plasa cu aripile și dându-i formă, sinteză a plasei și a păsării în care există numai evadarea sau forma plasei sau umbra păsării, evadarea însăși prizonieră pentru o clipă în paradoxul total de a scăpa din plasa care o ținea captivă cu ițele subțiri ale propriei disoluții: contesa, o carte, cineva care a cerut un castel însângerat, un ponton în zori, zgomotul unei păpuși izbindu-se de pământ.

Alfabetul rus încă e acolo, pendulând între mâinile clientului gras, spunând știrile zilei așa cum, mai târziu, în zonă (Cluny, vreun colț de stradă, canalul Saint-Martin, adică ceea ce mereu înseamnă zona) va trebui să înceapă să povestească, va trebui să spună ceva pentru că toți așteaptă să începi să povestești, cercul mereu avid și ușor ostil la începutul unei povești, cumva așteaptă cu toții să începi să povestești, în zonă, oriunde în zonă, nu se știe cu precizie unde, cu atâtea locuri și atâtea nopți și atâtea prieteni, Tell și Austin, Hélène și Polanco și Celia

și Calac și Nicole, și uneori e rândul unuia dintre ei să aducă vești din Oraș și atunci e rândul tău să faci parte din cerc și să aștepti cu aviditate ca el să înceapă să povestească, pentru că, într-un fel, în zonă există un soi de nevoie, jumătate amicală, jumătate agresivă, de a păstra legătura, de a ști ce se întâmplă, căci mereu se întâmplă ceva valabil pentru toți, ca atunci când visează sau aduc vești din Oraș, sau se întorc dintr-o călătorie și intră iarăși în zonă (mai mereu e Cluny noaptea, o masă de cafea drept teritoriu comun, dar poate fi și un pat, sau un *sleeping car** sau un automobil care străbate distanța dintre Veneția și Mantua), zona, aflată între ubicuitate și delimitare, care seamănă cu ei, cu Marrast și cu Nicole, cu Celia și cu *monsieur*** Ochs și cu Frau Marta, făcând parte în același timp din oraș și din zona însăși, e un artificiu al vorbirii unde lucrurile se petrec cu aceeași intensitate ca în viața fiecăruia petrecută în afara zonei. De aceea există un soi de prezent încordat, chiar dacă acum nici unul dintre ei nu se află aproape de cel care-și amintește de ei în restaurantul Polidor, există bale cu gust de fiere, inaugurări, floricultori, există Héléne întotdeauna, Marrast și Polanco, zona e o neliniște tot mai vâscoasă pe măsură ce se insinuează, se arată, există numere de telefon pe care cineva le va forma înainte de a adormi, încăperi obscure unde se va vorbi despre asta, există Nicole chinuindu-se să închidă o valiză, există un chibrit care arde între degete, un portret

* „Vagon de dormit“, în engl. în orig., n. red.

** „Domnul“, în fr. în orig., n. red.

într-un muzeu englezesc, o țigară bătută de marginea pachetului, un naufragiu pe o insulă, există Calac și Austin, bufnițe, jaluzele, tramvaie, tot ceea ce crește în el, cel care se gândește, ironic, că la un moment dat va trebui să înceapă să povestească și că poate Hélène nu va fi în zonă și nu-l va asculta, deși, în profunzime, tot ceea ce el va zice va fi mereu Hélène. Dar se mai poate întâmpla și să fie nu doar singur în zonă, ca acum în restaurantul Polidor, unde ceilalți, inclusiv clientul gras, nu contează deloc, ci și spunând toate acestea să fie încă și mai singur, într-o cameră unde există o pisică și o mașină de scris; sau să fie cineva, pe un peron de gară, urmărind zborul imprevizibil al insectelor care se agită sub un reflector. Dar se poate întâmpla și ca toți ceilalți să fie în zonă, ca de atâtea ori, viața să-i învâluie, să se audă tusea unui paznic de muzeu în timp ce o mână parcurge cu lentoare forma unui gât și cineva visează la o plajă din Iugoslavia, în timp ce Tell și Nicole burdușesc o valiză cu haine aruncate acolo la întâmplare, iar Hélène se uită lung la Celia care a început să plângă cu fața la perete, așa cum plâng fetele cumiți.

Dacă tot s-a apucat să se gândească, așteptând să i se aducă *hors-d'œuvre*, lui Juan nu-i vine foarte greu să refacă itinerarul nopții. În primul rând, poate, cartea lui Michel Butor, cumpărată de pe bulevardul Saint-Germain; înainte fusese plimbarea fără chef pe străzi și ploaia ușoară din cartierul latin, simțind, în silă, vidul nopții de Crăciun la Paris, când toată lumea stă în casă și rămân afară numai unii oameni,

cu aer nehotărât și oarecum complice, uitându-se unii la alții cu coada ochiului în vitrinele cafenelelor sau la colțul străzilor, aproape numai bărbați, dar și câte o femeie care cară un pachet, o scuză, poate, pentru că se află acolo, pe stradă, în douăzeci și patru decembrie, la zece și jumătate noaptea, iar Juan a avut chef să se apropie de unele dintre acele femei, nici una tânără sau frumoasă, dar toate singure și așadar excepționale, ca să întrebe dacă într-adevăr era ceva în pachet, ori era doar un maldăr de haine sau de ziare vechi bine legate, o minciună care le făcea să pară mai puțin singure în plimbarea lor solitară în timp ce toată lumea stătea în casă.

În al doilea rând era contesa, sentimentul lui de contesă, definit la colțul rue Monsieur le Prince cu rue Vaugirard, nu pentru că în acea intersecție ar fi fost neapărat ceva care să-i amintească de contesă, poate o bucată de cer sângeriu, un iz de umezeală venind dintr-un gang, dar care, brusc, au fost numai bune de punte de legătură, așa cum casa basiliscului de la Viena l-a ajutat să înainteze pe teritoriul unde îl aștepta contesa. Sau poate era blasfemia, transgresarea continuă în care trebuie să fi trăit contesa (dacă luăm de bună legenda, cronica mediocră pe care Juan o citise cu ani în urmă, mult timp înainte de Hélène, Frau Marta și casa basiliscului din Viena), iar atunci colțul cu cerul sângeriu și gangul mucegăit se aliau cu inevitabila certitudine că

era noaptea de Crăciun pentru a-i deschide drum contesei, prezenței ei, altfel inexplicabile, în mintea lui Juan, care se gândea, incontrolabil, că mai ales într-o noapte ca asta contesei i-ar fi plăcut sângele în mod deosebit, printre dangăte de clopot și slujba de la miezul nopții, gustul sângelui unei fete zvârcolindu-se legată de mâini și de picioare în proximitatea păstorilor, a ieslei, a unui miel care spală păcatele lumii. Așadar, cartea cumpărată puțin mai înainte, tranzitul contesei, apoi, fără de veste, ușa neînsemnată și luminată lugubru a restaurantului Polidor, ocheada asupra unui local aproape pustiu, învăluit într-o lumină pe care ironia și proasta dispoziție nu ar fi putut-o califica altfel decât chioară, cu femei împodobite cu ochelari și șervețele, emoția ușoară din coșul pieptului, împotrivirea la a intra pentru că nu avea de ce să intre într-un asemenea loc, dialogul scurt și irascibil veșnic prezent în asemenea momente de pedeapsă venită din partea propriei perversități: Da / Nu / De ce nu / Așa e, de ce nu / N-ai decât să intri, cu cât mai aiurea cu atât mai meritat / De prost ce sunt, bineînțeles / *Unto us a boy is born, glory hallelujah** / Arată ca o morgă / E aici, intră / Dar mâncarea trebuie să fie groaznică / Nu ți-e foame / Așa e, dar va trebui să comanzi ceva / Cer orice și beau / E o idee / Un vin rece, ca gheața /

* „Pentru noi s-a născut un băiat, slavă, aleluia“, în engl. în orig., n. red.

Păi și-atunci, hai, intră. Dar dacă era vorba de băutura, de ce am intrat în restaurantul Polidor? Știam atâtea baruri faine pe malul drept, de partea străzii Caumartin, unde oricând aș fi putut sfârși prin a sărbători Crăciunul la masă cu o blondă care mi-ar fi cântat o colindă de prin Saintonge sau din Camargue și ne-am fi distrat suficient. De aceea, dacă tot am căzut pe gânduri, era cu atât mai greu de înțeles din ce motiv intrasem până la urmă în restaurantul Polidori după tot acel dialog, împingând ușa cu un gest aproape beethovenian, intrând în restaurantul unde niște ochelari și niște șervețele purtate la înălțimea subsuorii veneau deja spre mine pentru a mă conduce la masa cea mai prost plasată, masa cu fața la un perete deghizat în oglindă, așa cum probabil erau deghizate atâtea alte lucruri din noaptea aceea și din toate nopțile, mai ales Hélène, cu fața la perete pentru că în partea cealaltă, unde, în circumstanțe normale, s-ar fi putut așeza orice client cu fața spre local, respectabila conducere a restaurantului Polidor pusese o imensă ghirlandă din plastic, cu becuțe colorate pentru a-și arăta interesul față de sentimentele creștine ale amabilei sale clientele. Nu există scăpare din toate astea: dacă tot acceptasem să stau la o masă cu spatele la sală, cu oglinda propunându-mi o șmecherie deasupra oribilei ghirlande de sărbători (*les autres tables sont réservées, monsieur / Ça ira comme ça, madame /*

*Merci, monsieur**), ceva ce-mi scăpa, aparținându-mi profund în același timp, tocmai mă obligase să intru și să comand sticla de Sylvaner, deși ar fi fost mult mai ușor și mult mai plăcut să o comand în altă parte, printre alte lumini și alte chipuri.

Presupunând că acela care povestește o face în stilul său, asta însemnând că mare parte din poveste e povestită tacit pentru cei din zonă (Tell, care înțelege totul fără cuvinte, Hélène, căreia nu-i pasă deloc atunci când ție îți pasă), sau că din niște foi de hârtie, dintr-un vinil, o bandă de magnetofon, o carte, din burta unei păpuși ar ieși bucăți de ceva ce nu ar fi ceea ce ei ar aștepta să începi să povestești, presupunând că povestea nu i-ar interesa absolut deloc pe Calac sau pe Austin, în schimb ar fi fascinantă pentru Marrast sau pentru Nicole, cea care te iubește fără speranță, presupunând că ai începe să șoptești un lung poem despre Oraș, pe care și ei îl cunosc, îi știi de frică, îl străbat uneori, dacă în același timp sau ca un soi de substitut ți-ai scoate cravata și te-ai apleca, pentru a i-o oferi, mai întâi împăturită cu grijă, lui Polanco, care se uită stupefiat la ea și apoi i-o dă lui Calac, care nu o vrea și se sfătuieste scandalizat cu Tell, care profită, blufează și câștigă mâna la poker; așadar, presupunând absurd că în zonă, chiar în acel moment, s-ar putea petrece astfel de lucruri, ar trebui să se întrebe dacă

* „Celelalte mese sunt rezervate, domnule / O să fie bine așa, doamnă / Mulțumesc, domnule“ în fr. în orig., n. red.

are sens să stea acolo, așteptând să înceapă să povestească, în orice caz cineva să înceapă să povestească, și dacă nu cumva gogoșa umplută cu banane la care se gândește Feuille Morte nu ar înlocui cu mult mai bine acea așteptare imprecisă a celor care te înconjoară în zonă, nepăsători și înverșunați totodată, exigenți și batjocoritori, cum ești și tu cu ei când e rândul tău să-i ascuți sau să te uiți la ei, știind că toate astea vin din cealaltă parte sau că se duc cine să mai știe unde, și tocmai de aceea contează aproape pentru noi toți.

Dar tu, Hélène, mă vei privi și tu așa? Am să văd cum pleacă Marast, Nicole, Austin, luându-și la revedere printr-o mișcare ce va semăna cu un ridicat din umeri, sau vorbind între ei pentru că și ei vor trebui să povestească, vor fi adus vești din Oraș sau vor fi gata să ia un avion ori un tren. Am să-i văd pe Tell, pe Juan (pentru că se poate întâmpla ca tot eu să-l văd și pe Juan în acel moment, în zonă), pe Feuille Mort, pe Harold Haroldson, am s-o văd și pe contesă sau pe Frau Marta, dacă sunt în zonă sau în Oraș, am să-i văd pe toți plecând și uitându-se la mine. Dar tu, Hélène, vei pleca și tu cu ei sau te vei apropia de mine cu unghiile pătate de dispreț? Erai în zonă sau te-am visat? Prietenii mei pleacă râzând, ne vom reîntâlni și vom vorbi despre Londra, despre Boniface Perteuil, despre Oraș. Dar tu, Hélène, vei fi fost iarăși doar un nume cu care mă apăr de nimic, fânțoșa pe care mi-o fac din cuvinte în timp ce Frau Marta, în timp ce contesa se apropie și mă privesc?

— Aș vrea un castel însângerat, zisese clientul gras.

Totul era ipotetic, dar se putea accepta că dacă Juan nu ar fi deschis la întâmplare cartea lui Michel Butor, cu o fracțiune de secundă înainte de comanda clientului, atunci toate componentele acestui ceva care-i strângea stomacul ar fi rămas împrăștiate. Și s-a întâmplat ca odată cu prima gură din vinul rece ca gheața, așteptând să i se aducă porția de scoici Saint-Jacques, de care nu avea poftă, Juan să deschidă cartea pentru a afla, fără prea mare interes, că în 1791 cel care scrisese *Atala* și *René* catadicsise să contemple cascada Niagara și să-i facă o ilustră descriere. În acel moment (închidea cartea pentru că nu avea chef de citit, lumina era slabă), a auzit foarte clar comanda clientului gras, totul s-a coagulat când a ridicat privirea și a dat în oglindă peste imaginea clientului a cărui voce ajunsese la el din spate. Imposibil de separat părțile, sentimentul fragmentat al cărții, contesa, restaurantul Polidor, castelul însângerat, poate și sticla de Sylvaner: coagularea a rămas în afara timpului, privilegiata oroare exasperantă și atât de plăcută a constelației, pregătirea pentru un salt care ar trebui făcut, dar pe care el nu-l va face căci era un salt către nimic bine definit, nici măcar nu era un salt. Mai degrabă contrariul, pentru că în vârtejul de care era cuprins metaforele țâșneau spre el ca niște păianjeni, niște eufemisme, ca de obicei, sau pline de ininteligibila demonstrație (altă

metaforă), și oricum bătrâna cu ochelari tocmai îi pune dinaintea scoicilor, iar pentru așa ceva, într-un restaurant franțuzesc trebuie să mulțumești întotdeauna, altfel lucrurile vor merge din rău în mai rău, chiar și brânzeturile și cafeaua.

Despre Oraș – menționat mai departe fără majusculă, pentru că nu există nici un motiv ca să-l diferențiezi, să-i dai o valoare aparte față de celelalte orașe care ne erau cunoscute – e momentul să vorbim acum pentru că noi eram cu toții de acord că orice loc sau orice lucru putea fi legat de oraș, de aceea lui Juan nu i se părea imposibil ca într-un fel ceea ce tocmai i se întâmplase să facă parte din materia orașului, una dintre aparițiile lui sau dintre galeriile sale de acces deschizându-se în această noapte la Paris, la fel de bine cum s-ar fi putut deschide în oricare alt oraș unde îl purta meseria lui de interpret. Cu toții bătuserăm orașul la pas, fără să-l iubim vreodată, vorbind despre el la întoarcere, comparând străzi și plaje la Cluny. Orașul putea să prindă chip în Paris, sau să li se înfățișeze lui Tell ori lui Calac într-o berărie din Oslo, unora dintre noi ni se întâmplase să ajungem din oraș direct într-un pat din Barcelona, dacă nu cumva o fi fost invers. Orașul nu se explica: exista; apăruse de câteva ori din discuțiile purtate în zonă și, chiar dacă primul care adusesese vești din oraș fusese parazeul meu, a fi sau a nu fi în oraș devenise pentru noi toți aproape o rutină, mai puțin pentru Feuille Morte. Și dacă tot am adus vorba, la fel de bine s-ar fi putut spune

că parazeul meu era și el o rutină în măsura în care mereu a existat cineva între noi pe care l-am numit *parazeul meu*, nume dat de Calac, și pe care-l foloseam fără nici o urmă de zeflemea, dat fiind că, după cum se știe, calitatea de parazeu avea legătură cu o entitate asociată, un soi de tovarăș sau de substitut, ori de babysitter a excepționalului, iar prin extensie o delegare a sinelui tău în acea clipă de demnitate străină, fără ca de fapt să se piardă ceva din tine, la fel cum orice imagine a locurilor pe unde umblam putea fi o delegare a orașului, sau orașul putea delega ceva de-al său (piața tramvaielor, gangurile cu vânzătoarele de pește, canalul dinspre nord) în orice loc pe unde umblam și trăiam la momentul respectiv.

Nu-i era prea greu să-și explice de ce ceruse o sticlă de Sylvaner, deși atunci când se hotărâse nu se gândea la contesă, căci restaurantul Polidor se interpunea, lugubru și ironic, prin oglindă, atrăgându-i atenția în alte locuri. Lui Juan nu-i scăpa faptul că, nu se știe cum, contesa își făcuse simțită prezența atunci când el a preferat, aparent spontan, sticla de Sylvaner foarte rece în loc de oricare altă sticlă de vin, dintre cele care făceau mândria restaurantului Polidor, așa cum în alte ocazii contesa fusese prezentă prin intermediul lipsei de încredere și al terorii, exercitând printre complicii săi, ba chiar și printre victimele sale o forță care probabil că lua naștere din felul de a zâmbi, de a înclina capul, sau, mult mai probabil, din tonul vocii sau din mirosul

pieii, în orice caz era o influență perfidă, ce se putea lipsi de prezența activă, acționând întotdeauna ca din umbră; iar a cere, fără să se fi gândit în prealabil, o sticlă de Sylvaner, care conținea în primele silabe, ca într-o șaradă, silabele centrale ale cuvântului în care pulsa centrul geografic al unei nedesluite spaime ancestrale, nu însemna altceva decât o mediocră asociație fonetică. Acum vinul era acolo, viu și aromat, vinul acela care prinsese viață la marginea a altceva, din coagularea fugitivă, iar Juan nu putea să nu-l resimtă ca pe o ironie în timp ce bea și-l savura într-un plan derizoriu de accesibil, știind că nu era altceva decât un adaos lipsit de valoare la ceea ce într-adevăr ar fi vrut să prindă și care era deja atât de departe. În schimb, comanda clientului gras avea alt înțeles, te obliga să te întrebi dacă faptul de a fi răfoit distrat cartea lui Michel Butor cu o secundă înainte de a se auzi vocea cerând un castel însângerat determinase o relație cauzală acceptabilă, sau, dacă nu ar fi deschis cartea și nu ar fi dat peste numele celui care scrisese *Atala*, ar mai fi răsunit atunci comanda clientului gras în liniștea restaurantului Polidor pentru a închea elementele izolate sau succesive, în loc să se amestece neștiută cu atâtea alte voci și șoapte în piroteala bărbatului care bea Sylvaner. Acum Juan putea reconstrui clipa în care auzise comanda și era sigur că vocea clientului se făcuse auzită într-unul din acele goluri care apar în

orice rumoare colectivă, atribuite de imaginația populară, nu fără o urmă de neliniște, unei intervenții desacralizate și reduse la o simplă glumă de societate: trecerea unui înger. Dar îngerii nu se fac simțiți întotdeauna de către cei prezenți, așa că cineva vorbește, comandă castelul însângerat exact în mijlocul golului deschis de înger, iar acele vorbe capătă o aură și o rezonanță aproape insuportabile care imediat trebuie înecate prin râsete și fraze bine ticluite și printr-o nouă rumoare, fără a mai ține cont de cealaltă posibilitate văzută imediat de Juan, aceea că golul în rumoare se deschisese numai pentru el, căci de ce i-ar fi interesat pe clienții restaurantului Polidor faptul că cineva ceruse un castel însângerat, adică ceva ce nu era nimic mai mult decât o mâncare din meniu. Dacă nu ar fi răsfoit, cu o secundă mai devreme, cartea lui Michel Butor, ar mai fi înghețat discuțiile, ar mai fi ajuns până la el, cu atâta acuitate, vocea clientului? Probabil că da, ba chiar sigur că da, pentru că alegerea sticlei de Sylvaner dovedea existența unei persistențe dincolo de distragere, colțul străzii Vaugirard continua să fie prezent în restaurantul Polidor, în ciuda oglinzii cu imaginile ei noi, a cercetării meniului și a râsului ce voia să străbată până dincoace de ghirlanda cu luminițe; erai acolo, Hélène, și totul continua să fie o mică broșă cu imaginea unui basilisc, o piață cu tramvaie, contesa care într-un fel le rezuma pe toate. Iar eu

suportasem deja prea multe asalturi, din partea unei puteri care se ridica din mine însuși împotriva mea, pentru a nu ști că dacă unele erau simple fulgere apărute din nimic, nelăsându-mi altceva decât frustrare (monotonele *déjà vu*, asociațiile semnificative dar care își mușcau coada), alteori, ca de data aceasta, ceva începea să se frământa într-un teritoriu intim, mă lovea în plin ca un pumn ironic ce ar fi în același timp izbitura unei uși trântite în față. Toate gesturile mele din ultima jumătate de oră se situau într-o perspectivă care avea înțeles numai ținând cont de ceea ce mi se întâmplase în restaurantul Polidor, anulând brusc orice legătură cauzală ordinară. De aceea, faptul că deschiseseam cartea și citisem distrat numele vicontelui de Chateaubriand, plăcerea simplă ce-l face pe cititorul împătimit să arunce o privire oricărei pagini tipărite care intră în câmpul lui vizual, dăduse forță la ceea ce urma să continue inevitabil, iar vocea clientului gras pocind, în stilul parizian, numele celui care scrisese *Atala* ajunsese deslușit la mine într-un gol apărut în rumoarea restaurantului Polidor, gol care, fără găsirea numelui întreg pe una dintre paginile cărții, nu s-ar fi produs pentru mine. A fost nevoie să mă uit neatent la o pagină din carte (și să cumpăr cartea cu o jumătate de oră înainte, fără să știu prea bine de ce) pentru ca acea acuitate aproape oribilă a comenzii clientului gras, răsunând în tăcerea bruscă din restaurantul Polidor,

să dezlănțuie lovitura cu o forță mult mai strivitoare decât oricare dintre evidențele tangibile din jurul meu. Dar în același timp, dat fiind că reflecțiile mele se bazau pe un nivel verbal, pe cuvântul tipărit și comanda unui anumit fel de mâncare, pe Sylvaner și castel însângerat, era degeaba presupunerea că citirea numelui celui care scrisese *Atala* putuse să fie factorul motrice, din moment ce acel nume avusese la rândul său nevoie (și invers) de comanda clientului gras, care a dus, fără să știe, la duplicarea unuia dintre elementele care urmau să închege instantaneu totul. „Da“, își zise Juan, terminând porția de scoici Saint-Jacques, „însă totodată am tot dreptul de a crede că dacă nu aș fi deschis cartea o secundă înainte, atunci vocea clientului gras s-ar fi pierdut în rumoarea din sală“. Acum, când clientul gras continua să vorbească aprins cu soția lui, comentând bucăți din alfabetul rus din *France-Soir*, lui Juan nu i se mai părea, oricâtă atenție îi dădea, că vocea lui ar domina vocile soției lui și ale celorlalți clienți. Dacă într-adevăr auzise (dacă crezuse că auzise, dacă îi fusese dat să audă, dacă trebuise să audă) că domnul gras dorea un castel însângerat, golul din rumoare fusese deschis de cartea lui Michel Butor. Dar el cumpărase cartea înainte de a ajunge la colțul străzii Vaugirard, și numai când ajunsese la colț simțise prezența contesei, își amintise de Frau Marta și de casa basilicului, adunând toate astea la un loc în

imaginea lui Hélène. Dacă tot cumpăraseră cartea știind prea bine că o cumpăra fără să aibă nevoie de ea și fără chef, și totuși o cumpăraseră pentru că acea carte, după vreo douăzeci de minute, avea să-i deschidă un gol în aer și de acolo avea să vină lovitura, atunci orice ordonare a elementelor părea inimaginabilă, aceasta fiind, de fapt, își zise Juan, luând încă o gură din al treilea pahar de Sylvaner, varianta cea mai favorabilă, ca să zic așa, a ceea ce i se întâmplase: lecție dată de lucruri, demonstrarea încă o dată a faptului că *înainte și după* i se fărâmițau între degete, lăsându-i o fină și inutilă ploaie de molii uscate.

Despre oraș se va vorbi la momentul potrivit (există chiar și un poem care va fi citat sau nu), așa cum despre parazeul meu ar putea vorbi oricare dintre noi, iar el, la rândul său, ar putea vorbi despre mine sau despre ceilalți; s-a spus deja că acea calitate de parazeu era fluctuantă și depindea de decizia de moment a fiecăruia, fără ca vreunul să știe cu certitudine când era sau nu era parazeu altora prezenți sau absenți în zonă, sau dacă fusese și tocmai încetase de a mai fi. Condiția de parazeu părea să țină mai ales de faptul că anumite lucruri pe care le făceam sau pe care le spuneam, întotdeauna erau spuse sau făcute de parazeul meu, nu neapărat pentru a scăpa de responsabilități, ci mai degrabă ca și cum parazeul meu ar fi fost, în profunzime, o formă de pudoare. Știi că era, mai ales pentru Nicole, Calac sau Marrast, dar, totodată, parazeul meu era și o dovadă

tacită a orașului, a prezenței în noi a orașului, pe care o acceptaserăm încă din prima noapte când se vorbise despre el și despre primele locuri de acces, hotelurile cu terase tropicale, străzile acoperite, piața tramvaielor; nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că Marrast sau Polanco sau Tell ori Juan ar fi vorbit primii despre oraș, pentru că asta ținea de parazeul meu, astfel că orice plan și orice punere în practică atribuite parazeului meu conțineau întotdeauna o latură întoarsă către oraș. Eram profund serioși când venea vorba despre oraș și nici unul nu ar fi refuzat condiția de parazeu când unul dintre noi i-ar fi impus-o prin simplul fapt de a-l numi astfel. Firește (trebuie lămurite mai bine aceste lucruri) că și femeile puteau fi parazeul meu, în afară de Feuille Morte; fiecare putea fi parazeul unuia sau al tuturor și faptul de a fi parazeu îi dădea valoarea unui joker la cărți, o eficiență ubicuă și ușor neliniștitoare pe care ne plăcea s-o avem la îndemână și s-o folosim când era cazul. Ba chiar existau momente când simțeam că parazeul meu exista oarecum la marginea noastră, a tuturor, care eram noi și el, așa cum orașele în care trăiam erau mereu orașele și orașul; pentru că îi dădeam cuvântul, pentru că îl pomeneam în scrisorile noastre și la întâlnirile noastre, ajunseserăm să ne comportăm ca și cum el nu ar mai fi fost oricare dintre noi, succesiv, ca și cum în anumite ore privilegiate ar fi căpătat viață proprie, ne-ar fi privit din afară. Atunci ne grăbeam, în zonă, să-l instalăm iarăși pe parazeul meu în persoana oricărui dintre cei prezenți, să-l știm parazeul unuia sau unora, înghesuindu-ne în jurul mesei de la Cluny, râzând de iluzii; dar, încetul cu

încetul, venea iarăși un moment în care recidivam aproape fără să ne dăm seama și, din cărțile poștale trimise de Tell, sau din veștile aduse de Calac, din ițele convorbirilor telefonice și ale mesajelor care se întindeau de la o adresă la alta, se țesea încă o dată o imagine a parazeului meu care nu mai era a nici unuia dintre noi; multe lucruri despre oraș trebuie să fi venit de la el, pentru că nimeni nu-și amintea să le fi spus altcineva, cumva ajungeau să facă parte din ceea ce știam deja și din ceea ce trăiserăm în oraș, le acceptam tacit, chiar dacă era imposibil de știut cine le adusesse mai întâi; nu conta, toate astea veneau de la parazeul meu, el răspundea de toate astea.

Mâncarea era proastă, dar măcar se afla dinaintea lui, ca și cel de-al patrulea pahar de vin pus la rece, ca și țigara dintre degete; în rest totul, vocile și imaginile din restaurantul Polidor ajungeau la el prin intermediul oglinzii și, poate de aceea, sau poate pentru că se afla deja la a doua jumătate a sticlei de Sylvaner, Juan sfârși prin a bănui că alterarea timpului, evidentă odată cu cumpărarea cărții, cu comanda clientului gras și umbra delicată a contesei la colțul străzii Vaugirard, găsise o rimă interesantă în oglindă. Brusca ruptură, care separase comanda clientului gras și pe care degeaba voise să o plaseze în termenii inteligibili de înainte și apoi, se armoniza într-un fel cu cealaltă dezlănțuire, pur optică, pe care oglinda o propunea în termenii de în față și dinapoi.